

**De transnationale stad
over Rotterdams internationaal
cultuurbeleid**

De transnationale stad
over Rotterdams internationaal
cultuurbeleid

Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur
December 2006

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Motieven voor internationaal culturele activiteiten	3
3	Internationale culturele activiteiten	7
4	Gemeentelijk internationaal cultuurbeleid	15
5	Gewenst internationaal cultuurbeleid	18
6	Conclusies	23

Bijlage overzicht gesprekspartners

1 Inleiding

Je leeft elke dag een leven voorbij je landsgrenzen, ook als je jouw stad niet uitkomt. Jouw ervaringen worden internationaal gevoed, continu. Zonder dat het je bevreemdt. Je neuriet een deuntje dat in Zweden geproduceerd is, je zit op een stoel die in Italië ontworpen is en je leest een boek dat gelijktijdig in 25 landen is uitgegeven. Via internet en televisie staan we voortdurend in verbinding met de hele wereld. En ook 'tragere' media zoals kranten opereren even vanzelfsprekend in een internationaal discours.

Het Rotterdamse culturele aanbod staat evenzeer in internationaal verband, ook als de activiteiten zich primair binnen Rotterdam afspelen. Niet alleen omdat de makers van de stad weten wat elders gebeurt en omdat zij internationale samenwerking zoeken. Internationaal verband ontstaat ook uit belangstelling van buitenaf voor het Rotterdamse aanbod: het Rotterdamse artistieke aanbod is divers en kwalitatief sterk. In de verschillende kunstdisciplines beschikt de stad over organisaties en evenementen van internationaal topniveau.

Wij, Rotterdammers, zijn zelf internationaal. Gezamenlijk vertegenwoordigen we meer dan 160 nationaliteiten. Dit gegeven verbindt ons met de hele wereld. In onze stad komt een grote culturele variëteit bijeen.

Rotterdam is als stad zelfs meer dan internationaal. Het natuurlijke internationale perspectief, de rijkdom aan culturele diversiteit en internationale kwaliteit van het cultureel aanbod plaatst Rotterdam in voortdurende verbinding met steden, organisaties, mensen in de hele wereld. Die continue verbinding maakt Rotterdam transnationaal. Transnationaal wordt in dit advies gebruikt als overtreffende trap van internationaal. Het houdt in dat niet alleen sprake is van uitwisseling tussen de ene natie en de andere, maar ook tussen de ene cultuur en de andere. Internationaal cultuurbeleid van Nederlandse overheden blijft vaak beperkt tot import en export. De term transnationaal maakt duidelijk dat een stap verder gezet moet worden. Het referentiekader is mondiaal. Dit geldt voor Rotterdammers. Dit geldt voor de kunstwereld. Kunstenaars uit verschillende werelddelen strijken -al dan niet tijdelijk- neer in steden die inhoudelijk interessant zijn én die toegankelijk zijn wat betreft faciliteiten. Rotterdam is zo'n knooppunt in de mondiale kunstwereld en heeft de potentie haar transnationale karakter beter te benutten. Waar in dit advies wordt gesproken over internationale activiteiten en internationaal cultuurbeleid gebeurt dit vanuit de notie dat zij bijdragen aan het transnationale karakter van Rotterdam.

De Rotterdamse wethouder Participatie en Cultuur heeft gevraagd om een advies over internationaal kunst en cultuurbeleid. Hij vraagt in het bijzonder aandacht voor het bestaande internationale cultuurklimaat in Rotterdam, voor de relatie met andere beleidsterreinen en voor steden en gebieden die

voor de kunstsector van belang zijn, met speciale aandacht voor herkomstlanden en de Europese Unie.

Dit advies stelt dat het Rotterdamse internationale cultuurbeleid te beperkt en onsamenhangend is. Het leidt tot ondermaats gebruik van de internationale relaties die Rotterdam op gemeentelijk, organisatorisch- en individueel niveau heeft. Dit advies noemt een aantal ontwikkelingen die het voeren van congruent internationaal cultuurbeleid motiveren. Het biedt een beschrijving van bestaande internationale culturele activiteiten en van gemeentelijk internationaal cultuurbeleid. Het advies constateert dat Rotterdam kansen mist. Het internationale karakter van de Rotterdamse economie en de haven is evident. Het internationale karakter van het culturele leven is net zo zonneklaar. Maar beleidsmatig en instrumenteel is Rotterdam daar onvoldoende op toegerust. Het grote geluk is dat noodzaak en potentie samenvallen. Er van uitgaande dat Rotterdam beschikt over het intellectuele vermogen om de noodzaak in te zien; het artistieke vermogen om internationaal te opereren en het morele vermogen om het te willen; ligt een sterk internationaal cultuurklimaat voor het grijpen.

2 Motieven voor internationale culturele activiteiten

Inleiding

'Internationalisering is geen vrijblijvende opgave. Internationalisering vraagt om een bewuste en doordachte stedelijke positionering, waarin een stad zijn stedelijke ontwikkelingskansen en wensen afzet tegen het palet van internationale mogelijkheden'¹. Het voeren van internationaal cultuurbeleid is een elementair onderdeel van die stedelijke positionering. Dit hoofdmotief -positionering in mondiaal verband- verdient nadere duiding. Immers, helderheid over onderliggende motivatie voor internationaal cultuurbeleid maakt afwegingen ten aanzien van het beleidskader en bijbehorend instrumentarium eenvoudiger.

Artistieke ontwikkeling

Kunstenaars en culturele organisaties zijn vooral internationaal actief op basis van artistieke overwegingen. Natuurlijk spelen ook andere overwegingen mee, bijvoorbeeld van persoonlijke of economische aard. Denk bijvoorbeeld aan familiale of vriendschappelijke banden met mensen of organisaties in een specifiek land of aan de zoektocht naar een ruimere afzetmarkt. Uit gesprekken met kunstenaars blijkt echter dat de internationale relaties die zij leggen en hun eigen activiteiten in het buitenland vooral voortkomen uit behoefte aan artistieke ontwikkeling. Aanbod, werkwijzen, tradities en nieuwe stromingen in andere landen inspireren en verruimen de artistieke ervaringswereld van de makers. Bovendien leidt confrontatie met een ander publiek in het buitenland tot nieuwe inzichten in het eigen product. Tegelijkertijd opereren veel kunstenaars in een internationaal artistiek discours, zelfs als zij meestal binnen Rotterdam werken. Hun werk komt tot stand vanuit internationale oriëntatie. Het werk heeft zelf internationale betekenis. In essentie is internationaal werken ten behoeve van artistieke ontwikkeling in de volgende categorieën te verdelen: internationaal programmeren, internationaal samenwerken, artistiek werk exporteren en een internationaal kwaliteitsniveau nastreven. Rotterdamse kunstenaars en culturele organisaties tonen zich in al deze categorieën actief en veelal

---

¹ Uit *Internationale steden; een Nederlands perspectief*, Hans Sakkers, november 2006

bekwaam. Deze activiteit wordt meer begrensd door gebrek aan middelen (tijd en geld) dan door creativiteit en kwaliteit.

Economische ontwikkeling

Internationale culturele activiteiten leiden voor een deel tot directe economische winst zoals de bloei van Rotterdamse architecten en ontwerpbureaus, die hun geld voor een aanzienlijk deel verdienen met buitenlandse opdrachten. Minstens zo belangrijk is de indirecte bijdrage aan de stedelijke economie: internationale culturele activiteiten en een stedelijke culturele infrastructuur op internationaal kwaliteitsniveau hebben positieve effecten op het imago van de stad en op het vestigingsklimaat voor bedrijven en individuen, ook uit het buitenland. Deze stelling vloeit voort uit de talloze onderzoeken over het concept 'creatieve stad'. Bedrijven in de audiovisuele sector bijvoorbeeld kunnen in principe overal gevestigd zijn, omdat zij steeds meer digitaal werken. Wil je deze bedrijven toch naar Rotterdam trekken, dan is -naast het bieden van goede faciliteiten, zoals betaalbare bedrijfsruimten- een innovatieve en internationale uitstraling vereist. Bij het gebruik van creativiteit als productiefactor, bij versterking van de creatieve industrie en bij investering in een stedelijk klimaat met ruimte voor kruisbestuiving tussen wetenschap, kunst en technologie², is een internationale oriëntatie derhalve gewenst, zo niet noodzakelijk.

Aandacht voor de creatieve stad moge een hype zijn, de aandacht komt wel voort uit reële ontwikkelingen. Benutting van de kansen leidt tot voordelen, in economische en artistieke termen. Culturele organisaties en kunstenaars zien dat in en zijn de vrees voor opportuun versleten te worden voorbij. Zo gaan ze graag mee ter opluistering van een zakelijke of bestuurlijke ontmoeting vanuit gemeentelijke of stedelijke instellingen in het buitenland. "We are ready to be exploited!" zegt Ton Simons, artistiek leider van Dance Works Rotterdam hierover³. Als kunstenaars het imago van de stad kunnen versterken, terwijl zij zelf hun internationale ervaring en faam opkrikken, is tenslotte een goede deal gemaakt. Wel ontstaan dergelijke deals nu nog redelijk ad hoc en eenzijdig: de kunstenaar wordt uitgenodigd. Gesprekspartners in het kader van dit advies verwachten dat economische en artistieke belangen in meer gevallen en op fundamenteelere wijze samen kunnen vallen dan men beseft. Hier valt winst te behalen.

Globalisering

Internationale samenwerking is van alle tijden. Migratie, diplomatie en handel geschieden al eeuwen op internationale schaal. Toch duidt de term globalisering zoals we die de laatste twee decennia hanteren op een relatief nieuwe ontwikkeling: ons perspectief is verruimd naar wereldniveau en internationale samenwerking en migratie vonden in deze jaren in grotere mate en met meer snelheid plaats. Een aantal wetenschappelijke auteurs signaleert hierbij slijtage van de soevereiniteit van de natiestaat.⁴ In dit mondiale systeem nemen steden cruciale posities in. Zij zijn knooppunten in het mondiale evenwicht. Op veel terreinen tonen de gemeente Rotterdam en Rotterdamse bedrijven zich bewust te zijn van deze stedelijke positie in het wereldwijde krachtenveld, eenvoudigweg door binnen wettelijke kaders op autonome wijze -zonder nationale interventie- internationale samenwerking te realiseren. Het ligt voor de hand hierbij het voorbeeld van de Rotterdamse wereldhaven te noemen. Het scheppen van goede voorwaarden

---

² Deze aandachtspunten (ondermeer gebaseerd op publicaties van Richard Florida) zijn genoemd in *Rotterdam maakt werk van creativiteit*, een gezamenlijk advies van EDBR/RRKC, september 2006

³ Uitspraak tijdens gesprek over internationaal cultuurbeleid met Ton Simons en Marja Wouters op 19 oktober 2006

⁴ Saskia Sassen et cetera

voor het internationaal opererende bedrijfsleven is ook evident. De Economic Development Board Rotterdam noemt inzetten op de internationale top nadrukkelijk als prioriteit bij versterking van de Rotterdamse economie⁵. Ook wordt internationale ambitie op het terrein van kunst en cultuur uitgesproken. Deze ambitie verdient nadere uitwerking in beleid en beleidsuitvoering, op diverse niveaus binnen de gemeente en het bedrijfsleven en niet alleen binnen de culturele sector, maar ook binnen en tussen andere sectoren.

Migratie

Migratie is geen nieuw fenomeen. Het is wel een actueel aandachtspunt, omdat immigratie de laatste decennia in hoog tempo heeft geleid tot een veranderde bevolkingssamenstelling. Op 1 oktober telde de gemeente Rotterdam binnen haar bevolking 46% allochtonen en 168 verschillende nationaliteiten. Het tempo waarmee de bevolking van samenstelling veranderde werd niet bijgehouden door de culturele sector. Het kunst- en cultuuraanbod, dat zich op de gehele, divers samengestelde Rotterdamse bevolking zou moeten richten verandert, maar traag. Veranderingen roepen bovendien vragen op, over identiteit, autonomie van de kunst, gebruik van (Westerse) canons, et cetera. Boeiende vragen, die echter het aangrijpen van nieuwe mogelijkheden niet mogen vertragen. Nieuwe mogelijkheden liggen bijvoorbeeld in het investeren in makers en mobiliteit.

In het rapport *Changing City Spaces: New Challenges to Cultural Policy in Europe* wordt hierover treffend geschreven: stedelijk, nationaal en Europees cultuurbeleid zou meer gericht moeten zijn op de transnationale creatieve synergie die ontwikkeld wordt door kunstenaars en culturele professionals met een migratie achtergrond. Daarbij moet nadrukkelijk aandacht bestaan voor stimulering van transnationale culturele samenwerking, zij het niet op basis van oude paradigma's (promotie van nationale culturen), maar op basis van de meer complexe netwerkstructuren die tussen kunstenaars en creatieve professionals ontstaan. Steden kunnen deze transnationale samenwerking versterken door bijvoorbeeld goede faciliteiten te bieden ten behoeve van mobiliteit van jonge kunstenaars⁶.

Transnationale creatieve synergie ontstaat niet alleen door personen met een migratie achtergrond, een deel van de kunstenaars met een migratie achtergrond is juist erg gericht op de eigen cultuur. Echter, juist daarom is het belangwekkend actuele transnationale relaties te versterken en te gebruiken. Culturele diversiteit betekent immers niet alleen dat er een noodzaak is verschillende publieksgroepen te bedienen en een divers aanbod te bieden. Het houdt ook in dat Rotterdam een centrum is waar een variëteit aan wereldwijde relaties samenkomt. Herkomstlandenbeleid is tot nu toe in belangrijke mate gericht geweest op kennis van en uitwisseling tussen (meer traditionele) culturen. Vanuit artistiek perspectief is het echter zinvol primair te investeren in (gebruik van) nieuwe netwerken en mobiliteit en praktische belemmeringen voor kunstenaars en kunstorganisaties met een mondiale oriëntatie weg te nemen.

Europese samenwerking

Op juridisch, economisch, monetair en politiek vlak is sprake van vergaande Europese samenwerking. Vooral sinds het tekenen van het Verdrag van Maastricht in 1992, wordt op Europees niveau meer sociaal beleid en voor

---

⁵ Zie www.edbr.nl

⁶ *Changing City Spaces: New Challenges to Cultural Policy in Europe*, onderzoek in opdracht van de Europese Commissie, uitgevoerd door 7 Europese universiteiten, i.s.m. het Europese DG voor Onderzoek, duur onderzoek november 2002-oktober 2005, publicatiedatum: november 2005.

het eerst ook cultuurbeleid gevoerd. Er is sprake van een cultuurparagraaf⁷ die een Europees cultuurbeleid mogelijk maakt en er wordt uitvoering gegeven aan programma's die samenwerking door organisaties uit verschillende Europese lidstaten stimuleren⁸. Ook steunt de Europese Unie een aantal Europese culturele netwerken gericht op internationale culturele samenwerking, zoals EFAH, Eurocities en ECF⁹. Het gebruik van het subsidiariteitsbeginsel -hogere overheden alleen dat laten doen wat niet of minder goed door lagere overheden kan worden gedaan- leidt er echter toe dat de Europese taak ten aanzien van internationale samenwerking hier ook ophoudt. Het zijn de nationale en lokale overheden die in de lidstaten zorg dienen te dragen voor een rijk geschakeerd en kwalitatief sterk cultureel leven. Nu globalisering en migratie tot maatschappelijke veranderingen leiden, is het juist aan de steden, die concreter en sneller kunnen opereren dan rijksoverheden, om de diversiteit en kracht van het culturele leven in de steden te stimuleren en zichtbaar te maken. Diversiteit kan vanuit steden op duurzame wijze bevorderd worden door verschillende culturele activiteiten te steunen, inclusief hun transnationale relaties. Op die manier opereren zij als knooppunt in Europese, dan wel wereldwijde netwerken.

Gerelateerd beleid

Rotterdams internationaal cultuurbeleid bevindt zich niet in een vacuüm. Er is volop sprake van gemeentelijk beleid in andere sectoren en van beleid van andere overheden met directe betekenis voor internationale culturele samenwerking. Dit motiveert actief gemeentelijk beleid op dit terrein. Immers, als Rotterdam niet laat zien welke stedelijke koers zij vaart, kunnen andere overheden en andere sectoren daar geen rekening mee houden. De ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Buitenlandse Zaken hebben met de nota *Koers Kiezen*¹⁰ aangekondigd dat zij meer samenhang gaan aanbrenge(n) in internationaal cultuurbeleid. Het is wijs tijdens dit proces stedelijke ambitie en kracht op dit terrein te tonen. Rotterdam dient hier een frontpositie te kiezen, geen volgorpositie. Verder acht de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur het zinvol niet alleen oog te hebben voor de Nederlandse rijksoverheid, ook de Vlaamse overheid toont ambitie op het terrein van internationale samenwerking. In de *Strategienota Nederland*¹¹ schrijft de heer Bourgeois, Vlaams minister van Buitenlands Beleid, over intensivering van samenwerking met Nederland. Culturele samenwerking ziet hij als een speerpunt. Rotterdam zou op actieve wijze kunnen laten zien hoe dergelijke samenwerking in de stedelijke praktijk reeds gestalte krijgt, bijvoorbeeld door samenwerking met Antwerpen en Gent. Op gemeentelijk niveau is internationaal cultuurbeleid in de eerste plaats deel van het gehele gemeentelijke cultuurbeleid. Maar internationaal cultuurbeleid moet ook bezien worden in relatie tot ander beleid, met name economisch beleid en participatie beleid. Internationaal cultuurbeleid kan een substantiële bijdrage bieden aan verwezenlijking van ambities op die terreinen. Voorwaarde is wel dat internationaal cultuurbeleid met ambitie gevoerd wordt.

---

⁷ Artikel 151 EU (181 in ontwerpgrondwet), waarin de EU de taak krijgt culturele diversiteit te beschermen en stimuleren

⁸ De belangrijkste cultuurprogramma's op dit moment zijn Media Plus en Cultuur 2000

⁹ EFAH: European Forum for the Arts and Heritage, Eurocities: netwerk van Europese steden, ECF: European Cultural Foundation

¹⁰ *Koers Kiezen*, naar meer samenhang in internationaal cultuurbeleid, mei 2006, ministeries van Buitenlandse Zaken en ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

¹¹ *Strategienota Nederland*, Geert Bourgeois, Vlaams minister van Buitenlands Beleid, oktober 2005

3 Internationale culturele activiteiten

Inleiding

Rotterdamse kunstenaars en culturele organisaties zijn internationaal actief. Daarover bestaat geen twijfel. Sterker nog, het zou opmerkelijk zijn als dat niet zo was. Het wereldwijde en interculturele perspectief waarin elke Rotterdammer leeft, is ook het perspectief van kunstenaars en organisaties. Meer erkenning voor de internationale kwaliteit van het Rotterdamse culturele aanbod is gerechtvaardigd. Op alle kunstterreinen beschikt Rotterdam over instellingen en evenementen waar Rotterdam zich internationaal mee profileert, primair door de kwaliteit van het aanbod zelf. Dit geldt bijvoorbeeld voor Poetry International, de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, het International Film Festival Rotterdam, Witte de With, center for contemporary art, Dance Works Rotterdam, Conny Jansen Danst, de Kunsthal, festival De (Internationale) Keuze van de Rotterdamse Schouwburg, Motel Mozaique en V_2. Het geldt evenzeer voor kleinere organisaties, die vaak met even grote vanzelfsprekendheid internationaal werken, zoals Black Soil (international hiphop filmfestival), Crime Jazz (programma met 'words, poetry and beyond') en Sound Architecture (record label en producer van evenementen voor elektronische muziek).

Een volledige inventarisatie van alle internationale culturele activiteiten en relaties van de hele Rotterdamse culturele sector is dan ook nauwelijks te bieden. Enig overzicht kan verkregen worden door binnen alle sectoranalyses van de verschillende kunstdisciplines, die in het voorjaar van 2007 worden opgesteld ten behoeve van de Cultuurplanperiode 2009-2012, aandacht te hebben voor internationalisering. Ook raadt de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur de gemeente aan culturele organisaties te vragen in hun beleidsplannen voor de komende jaren nadrukkelijk aandacht te besteden aan internationalisering.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur benadrukt echter dat ook dit geen compleet overzicht zal opleveren. Ten eerste is internationaal werken voor veel culturele organisaties zo vanzelfsprekend dat het impliciet in hun totale werkwijze is vervlochten: het is in de plannen niet altijd terug te vinden als expliciete internationale activiteit. Ten tweede is de culturele sector ruimer dan het gesubsidieerde aanbod. Een inventarisatie zou zich niet tot gesubsidieerde instellingen moeten beperken. Tot slot is het geheel aan internationale activiteiten en relaties dynamisch. Elke inventarisatie zou daarom niet alleen incompleet, maar ook tijdgebonden zijn.

In dit hoofdstuk worden de kunstdisciplines niet stuk voor stuk langs de internationale meetlat gelegd, dat zou een weinig verrassend beeld van aanzienlijke internationale activiteit in alle disciplines opleveren. Wel wordt in dit hoofdstuk, op basis van gesprekken met mensen uit verschillende kunstsectoren -losjes gegroepeerd- een reeks inzichten, hindernissen en mogelijkheden beschreven. Deze reeks is deel van de input bij overwegingen tot versterking van internationaal cultuurbeleid dat in volgende hoofdstukken wordt beschreven.

Visuele kunsten: musea, beeldende kunst, vormgeving

Rotterdam beschikt over sterke internationale relaties op het terrein van de visuele kunsten. De diverse beeldende kunstinstellingen (zoals Witte de With, Artstore Rotterdam, Centrum Beeldende Kunst en Boijmans Van Beuningen), de commissie Internationale Beelden Collectie en verschillende galeries en individuele kunstenaars hebben een bijzonder goede reputatie en

vele rechtstreekse contacten in het buitenland. Zij participeren actief in een internationaal en artistiek belangwekkend kunstcircuit. Dit is geen circuit dat weggezogen raakt van de stad, integendeel. Die verbinding met de stad is voor deze instellingen cruciaal. Juist voor binding met de stad is het noodzakelijk om je te laten voeden met ervaringen elders en om internationale kwaliteit in te zetten, zo stelt Mariëtte Dölle, programmacoördinator van TENT.. Het gaat daarbij nadrukkelijk om tweerichtingsverkeer: de Rotterdamse kwaliteit de wereld in brengen en kwaliteit uit andere landen naar Rotterdam brengen.

Om het internationale netwerk te kunnen benutten is aansluiting met de Rotterdamse infrastructuur noodzakelijk. Deze aansluiting is aanwezig. Zo worden studenten van de Rotterdamse kunstopleidingen volop betrokken bij internationale activiteiten van de musea en vice versa. Wel is verbetering mogelijk. Er is behoefte aan meer overzicht van bestaande internationale relaties, een agenda van internationale culturele activiteiten en aan betere Engelstalige documentatie over het Rotterdamse cultuuraanbod.

Nicolaus Schafhausen, directeur van Witte de With, Center for contemporary art, pleit met ernst en enthousiasme voor realisatie van een 'high profile brochure'. Hij ziet dat Rotterdam Marketing en Rotterdam Festivals met grote inzet publiek naar Rotterdam trekken. Zij bereiken grote groepen door vooral op de grote evenementen in te zetten. Begrijpelijk en op korte termijn (in termen van bezoekcijfers) effectief. Voor langere termijn succes (in termen van imagoversterking en daarmee samenhangende doelen als versterken vestigingsklimaat voor bedrijven en hoogopgeleiden) is echter meer nodig: het 'branden' van Rotterdam als internationale, cultureel belangwekkende en aantrekkelijke stad. Een hoogwaardige cultuurgids voor professioneel gebruik is een waardevol instrument voor profilering van de stad. Laat je het na de stad internationaal op het juiste kwaliteits- en ambitieniveau te presenteren, dan maak je het voor potentiële partners moeilijk je stad als zodanig te appreciëren.

Het Centrum Beeldende Kunst stelt op dit moment een beleidsnotitie op voor internationaal cultuurbeleid op het gebied van beeldende kunst. De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur acht het wenselijk dat ook voor andere kunstsectoren een dergelijke notitie wordt opgesteld.

Rotterdam is sterk in vormgeving. Dat dankt de stad vooral aan het aantal internationaal goed presterende vormgevers dat in de stad gevestigd is. Om de groei van deze sector verder te bevorderen is het zinvol te investeren in innovatie vanuit opleidingen en in het vestigingsklimaat voor deze creatieve ondernemers. Het internationale karakter van vormgeving (in al haar verscheidenheid, variërend van productdesign, tot mode, grafisch ontwerp, en multimediovormgeving) is zo evident dat stimulering van deze sector directe waarde heeft voor het internationale imago van de stad en voor de groei van aard en omvang van internationale professionele relaties.

Architectuur

Op het gebied van architectuur heeft Rotterdam internationaal gezien een goede naam. Die naam is gebaseerd op de betekenis van belangwekkende architecten die werkzaam waren in het Interbellum (vooral Oud en Dudok), op de vernieuwende ingrepen in de na-oorlogse jaren (Lijnbaan, Boompjes), op de huidige moderne uitstraling van de stad met een aantal architectonische highlights zoals de Erasmusbrug; op een aantal internationaal belangwekkende instellingen op dit terrein, zoals het Nederlands Architectuur Instituut (NAI), de Internationale Architectuur

Biënnale Rotterdam en het Berlage Instituut en op het grote aantal (internationaal) gerenommeerde architecten, ontwerpers en vormgevers dat nu in Rotterdam werkzaam is. De goede naam is niet alleen een gemeentelijke verdienste: het NAI wordt bijvoorbeeld primair door het Rijk gefinancierd. En deze sector zit hier niet omdat Nederlands beste opleidingen op dit terrein in Rotterdam zitten, maar omdat de Rotterdamse sfeer en de betaalbaarheid van werkruimten aantrekkelijk zijn. Het is niet vanzelfsprekend dat Rotterdam zo aantrekkelijk blijft voor deze sector. Er zijn aanwijzingen dat jonge bedrijven zich elders gaan vestigen. Het is daarom gewenst dat het Rotterdamse beleid, gericht op versterking van de creatieve industrie, nadrukkelijk aandacht blijft besteden aan het vestigingsklimaat voor deze sector. Beschikbaarheid en betaalbaarheid van werkruimten is daarbij cruciaal. Verder is het maar de vraag in hoeverre Rotterdam nog steeds een architectonische voorhoederol vervult, nationaal en internationaal. Zou het bouwbeleid niet wat ambitieuzer kunnen? Is er een reden dat de internationaal gerenommeerde architecten die in Rotterdam gevestigd zijn overal in de wereld, behalve in Rotterdam zelf werkzaam zijn? Deze laatste vragen worden aan de orde gesteld in 2007: het college van B en W van Rotterdam heeft de stad voor dat jaar uitgeroepen tot City of Architecture. De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur zal aan het einde van dat jaar, op basis van de aanbevelingen in Puntig 2, het Keurmeestersproject van het Architectuur Instituut Rotterdam¹² en van overige activiteiten in 2007 tot een advies over het Rotterdamse architectuurbeleid komen.

Audiovisuele sector: film, fotografie, video, andere (interactieve) media

Het productieproces van artistieke werken met media als film, video en games kan zeer lokaal plaatsvinden. Je kunt hele films in elkaar knutselen vanuit een bezemkast. Los van het gegeven dat de meeste kunstenaars tijdens het productieproces net iets meer ruimte gebruiken dan een bezemkast, zegt de omvang van de productielocatie echter weinig over het perspectief waarbinnen de productie tot stand komt, noch over de reikwijdte van het eindproduct. Kunstvormen die gebruik maken van fotografie, film en interactieve media zijn in veel gevallen bij uitstek te typeren als transnationaal. Technische en artistieke ontwikkelingen geschieden in mondiale setting. De productie borduurt verder op de wereldwijde actualiteit. Gelijktijdig verandert het nieuwe product die actualiteit. Direct. De distributie van deze media, vooral de digitale vormen, is immers eenvoudig en snel. Deze transnationale realiteit is bijvoorbeeld terug te zien in de werkwijze van kunstacademiestudenten, die dagelijks (zo niet ook 's nachts) participeren in internationale forums waar zij elkaar hun nieuwste ontwerpen en ideeën tonen, tips and tricks uitwisselen, discussiëren over thema's en technieken...¹³

Rotterdam heeft veel bedrijvigheid op het gebied van (nieuwe) media. Versterking van de creatieve industrie is in het bijzonder op deze sector gericht¹⁴. Terecht. Het is immers een sector die groeit in termen van werkgelegenheid en omzet. Ook in termen van artistieke creativiteit en technische innovatie is deze sector interessant. Hierbij is het internationale karakter van deze sector evident: vooral in deze sector is internationaal werken geen vraag, maar een gegeven. Voortgaande steun en stimulans voor deze sector versterkt daarom niet alleen een waardevolle sector binnen de

---

¹² Informatie over dit project is te vinden op website www.airfoundation.nl

¹³ Voorbeelden daarvan zijn www.conceptart.org en www.3dtotal.com

¹⁴ Zie bijvoorbeeld het pleidooi voor investering in de sector media op p. 22 van het advies *Rotterdam maakt werk van creativiteit*, door EDBR en RRC

stadsgrenzen: het betekent ook een investering in een sector die Rotterdam verbindt met de wereld. En het draagt bij aan wereldwijde profilering van Rotterdam, doordat Rotterdam zich kan presenteren als stad die actief is in de voorhoede van deze ontwikkelingen. Steun aan de mediasector is gewenst als Rotterdam zich als internationale stad wil blijven profileren. Die steun bestaat vooral uit facilitaire steun: beschikbare en betaalbare bedrijfsruimten, steun aan netwerkiniciatieven, investering in opleidingen en stageplaatsen op dit terrein, et cetera.

Dat de audiovisuele sector werkt met een internationaal perspectief houdt overigens niet in dat er geen belemmeringen zijn. Internationale wet- en regelgeving, bijvoorbeeld op het gebied van copyrights, levert regelmatig beperkingen op. In de laatste alinea van dit hoofdstuk wordt daar nader op ingegaan.

Filmfestivals

De Rotterdamse audiovisuele sector is vanuit internationaal perspectief niet alleen belangwekkend op productieniveau, maar evenzeer op het niveau van (re)presentatie. Op dit niveau wordt met een zelfde vanzelfsprekendheid internationaal gewerkt. Dit geldt vooral voor een aantal Rotterdamse filmfestivals en in het bijzonder voor het International Film Festival Rotterdam (IFFR). Het IFFR weet op ijzersterke wijze Rotterdam op de internationale kaart te plaatsen. Het festival haalt het buitenland de stad in door een internationaal aanbod te presenteren en door filmmakers (van acteurs en regisseurs tot filmtechnici en producenten), pers en andere geïnteresseerden uit de hele wereld in de stad te verwelkomen. Dankzij de kwaliteit en doelbewuste internationale positionering is het IFFR voor het internationale filmcircuit een festival van betekenis geworden, inhoudelijk en economisch¹⁵. Voor de stad Rotterdam heeft dit festival zowel artistieke als economische betekenis: artistiek omdat dit festival in en vanuit Rotterdam met haar programmering bijdraagt aan artistieke ontwikkeling, verdieping en verspreiding en omdat het festival creatieve mensen naar de stad trekt. De economische waarde is zowel direct als indirect: direct omdat het werkgelegenheid biedt en omdat er tijdens het festival meer bezoekers uit binnen- en buitenland naar Rotterdam komen die tijdens hun verblijf in de stad niet alleen geld besteden aan het festival, maar ook aan horecabezoek, hotelovernachtingen en andere uitgaven. Indirecte economische resultaten komen voort uit imago-effecten, informatie over internationaal gerenommeerde activiteiten zoals dit festival leidt tot een aantrekkelijke uitstraling voor toeristen, kunstenaars, pers, bedrijven, et cetera. Op internationaal niveau uitstralen dat je een innovatieve, cultureel aantrekkelijke stad bent, is alleen mogelijk als je activiteiten hebt die op dat internationale niveau daadwerkelijk hoog aangeschreven staan. Zonder een dergelijk sterk aanbod heb je niets te promoten. Kwaliteit is vereist, grootschaligheid niet altijd. Ter illustratie: Black Soil en het Arab Film festival. Black Soil is het Internationaal Hip Hop Film Festival dat jaarlijks plaats vindt in Rotterdam. Het wordt georganiseerd door John106, een kleine Rotterdamse organisatie. Het festival is een niche, maar tegelijk een sterk merk. Zowel in de internationale filmwereld als in hiphop scenes wordt dit festival gewaardeerd en actief gevolgd. Het Arab Film Festival is een jaarlijks terugkerend filmfestival (met Cinerama als hoofdlocatie) met een ruime randprogrammering, onder meer bestaande uit debatten en workshops. Het festival levert belangwekkende structurele

---

¹⁵ Dit wordt aangetoond in *Film Festivals, History and Theory of a European Phenomenon That Became a Global Network*, proefschrift ter verkrijging van de graad doctor aan de UvA, Marijke de Valck, 2006

relaties op met filmmakers en culturele organisaties in verschillende Arabische landen.

Podiumkunsten: muziek, dans, theater

De Rotterdamse podiumkunsten zijn -het is niet verrassend- ook fundamenteel en op meerdere niveaus internationaal. Muziek en dans worden vaak internationale talen genoemd: de kunstvormen zijn soms wel lokaal gekleurd, maar er is geen vertaling nodig om de werken te ervaren. De Rotterdamse muziekwereld is in essentie internationaal. Podia bieden ruimte aan een scala aan internationale muziekstromingen, niet alleen doordat zij internationale artiesten programmeren, ook concerten van Rotterdamse muzikanten zijn van internationale aard, bijvoorbeeld door repertoirekeuze. Rotterdamse muziek- en dansgroepen zijn bovendien internationaal qua samenstelling: een aanzienlijk deel van de bezetting van Rotterdamse dansgezelschappen en orkesten is afkomstig uit het buitenland. Maar ook theater -dat veelal taalgebonden is- werkt internationaal. Het is internationaal prima overdraagbaar, mede dankzij eenvoudige technieken als boventiteling. En verder wordt op het gebied van toneel intensief samengewerkt met Vlaanderen. Verder zijn Rotterdamse muziek- dans- en theaterfestivals qua programmering vanzelfsprekend internationaal. Denk aan North Sea Jazz, REMF en de Internationale Keuze.

De Nederlandse gesubsidieerde podiumkunsten staan vrij goed aangeschreven in het buitenland, op grond van de artistieke kwaliteit en innovatie. Internationale samenwerking is vanzelfsprekend voor podiumkunstinstellingen als het Rotterdams Philharmonisch Orkest, Onafhankelijk Toneel, ro theater, Conny Janssen Danst en Dance Works Rotterdam. Overigens overweegt ook de internationaal werkende dansgroep EGPC (Emio Greco en Pieter C. Scholten) zich in Rotterdam te vestigen. Deze organisaties zijn tijdens hun internationale voorstellingen geweldige visitekaartjes voor Rotterdam. De gemeente beseft dit en vraagt instellingen met een bewezen reputatie daarom soms om deel te nemen aan een internationaal uitwisselingsprogramma. Ook ontvangen gezelschappen soms steun voor reiskosten. Dit gebeurt echter ad hoc. Het is gewenst dat deze Rotterdamse kunstinstellingen en de gemeente Rotterdam tot meer structurele samenwerkingsafspraken komen opdat over en weer meer van elkaar geprofiteerd kan worden: de kunstinstellingen hebben behoefte aan meer steun (minder financiële risico's) bij hun internationale werk en de gemeente heeft baat bij versterking van haar imago in het buitenland. Het Rotterdams Philharmonisch Orkest verdient nadrukkelijke vermelding bij bespreking van internationale culturele activiteiten. Dit orkest, sinds kort onder leiding van de Canadees Yannick Nézet-Séguin, is Rotterdams, daar twijfelt niemand aan. Toch zijn dirigent en een groot deel van de muzikanten afkomstig uit het buitenland en treedt het orkest met grote regelmaat op in het buitenland. Blijkbaar wordt hier erkend dat internationaal werken versterkend is voor de kwaliteit van het orkest én (gezien gemeentelijke steun hiervoor) voor de uitstraling van de stad. Het vertrouwen dat de gemeente hier toont, zou zij kunnen verbreden. De gemeente heeft alle reden om te vertrouwen op de internationale kwaliteit van de activiteiten van de Rotterdamse culturele organisaties en de positieve draagwijdte daarvan.

De programmering van podiumkunstartiviteiten uit het buitenland in Rotterdam is ruim en divers. Zowel tijdens Rotterdamse festivals (zoals de Internationale Keuze, Dunya, Motel Mozaique, Metropolis en North Sea Jazz) als binnen de reguliere programmering van podia (Lantaren/Venster, Rotterdamse Schouwburg, de Doelen, Rotown, et cetera) is opgeteld een

gevarieerd en sterk aanbod van dans, theater en muziek uit het buitenland te ervaren. Dit neemt niet weg dat alle podia moeite hebben om met de beperkte middelen een artistiek belangwekkend en divers aanbod te programmeren. Rotterdamse programmeurs kennen de internationale ontwikkelingen goed, maar moeten soms inhoudelijke concessies doen wegens budgettaire beperkingen. Op muzikaal terrein is betere aansluiting gewenst tussen het internationaal georiënteerde urban talent uit Rotterdam en internationaal toptalent. Twee nieuwe initiatieven zullen hiertoe naar verwachting een belangwekkende structurele bijdrage leveren. De eerste is het World Music and Dance Center¹⁶, gevestigd in Delfshaven, geopend in december 2006. Dit podium is ontstaan vanuit samenwerking tussen de SKVR en Codarts. Het andere initiatief is New Skool Rules¹⁷. De eerste editie van dit driedaagse festival is beoogd voor 2008.

Letteren

Internationaal actief zijn op het gebied van de letteren heeft taalkundige beperkingen, maar Poetry International bewijst met het gelijknamige festival, de website www.poetryinternationalweb.org en andere activiteiten dat het goed mogelijk is Rotterdam internationaal op de literaire kaart te plaatsen. Poetry International is een portal voor letterenorganisaties en schrijvers uit Nederland naar het buitenland en vice versa. Het effect van zo'n internationale organisatie, ook voor de stad, strekt verder dan een telling van het aantal Rotterdamse bezoekers tijdens het festival; Rotterdam wordt dankzij Poetry International in internationale schrijverskringen als een literair centrum ervaren. Het rijke scala aan letterenactiviteiten in Rotterdam is natuurlijk niet geheel toe te schrijven aan de inspanningen van Poetry International. Maar deze internationaal opererende organisatie levert wel een wezenlijke bijdrage aan het Rotterdamse letterenklimaat.

Een interessant nieuw fenomeen in de letteren wereld is poetry slam. Poetry slam is een podiumact waarbij de dichter met gebruik van stem, taal, ritme en expressie het publiek tracht te overtuigen. Interessant is dat het gebruik van klank en ritme zo elementair zijn, dat taal geen belemmering meer is. Bij poetry slam wordt op Rotterdamse podia dan ook niet alleen gebruik gemaakt van de Nederlandse en Engelse taal, maar ook van bijvoorbeeld Chinees, Arabisch of Frans. Het poetry slam-circuit is bij uitstek een internationaal circuit. Door ruimte te maken voor poetry slam op Rotterdamse podia wordt dan ook een internationaal publiek en een internationaal scala aan artiesten aangetrokken.

Amateurkunst, kunsteducatie

Aanbod op educatief terrein en op het gebied van amateurkunst en community art is vaak niet geschikt voor internationale uitwisseling, bijvoorbeeld omdat methoden en werkwijzen taalgebonden zijn of omdat zeer lokaal en situatiegericht gewerkt wordt. Bovendien staat het artistieke eindproduct hier vaak niet centraal: uitwisseling van dat eindproduct zou daarom geen recht doen aan de waarde van de gehele activiteit. Wél is het zinvol internationaal tot uitwisseling van ervaringen te komen. Welke methodieken worden gehanteerd? Wat werkt? Op het terrein van community art heeft Engeland de laatste twintig jaar veel expertise opgebouwd. Het is vanzelfsprekend raadzaam deze expertise te gebruiken bij het toepassen van deze vorm in Nederland. Ten behoeve van kwaliteit en ontwikkeling van Rotterdamse organisaties voor amateurkunst en kunsteducatie, moeten deze organisaties blijven investeren in uitwisseling met vergelijkbare instellingen

---

¹⁶ Zie www.wmdc.nl

¹⁷ Zie www.ee2.nl

in het buitenland en in deelname aan internationale netwerkbijeenkomsten op dit terrein¹⁸. Een succesvol voorbeeld is het tweejaarlijkse Internationale Wijktheater Festival: een festival en congres, georganiseerd door het Rotterdams Wijktheater. Dit congres heeft inhoudelijke waarde én het zet Rotterdam op de kaart: het toont dat Rotterdam vooraan staat in de ontwikkelingen op dit terrein. Het is wenselijk dat voor dergelijke activiteiten voldoende budgettaire ruimte blijft.

Archieven, bibliotheken, monumenten, archeologie

Aandacht voor internationalisering betekent voor erfgoedinstellingen niet alleen dat buiten de eigen grenzen gekeken moet worden en dat aansluiting op internationale systematiek gewenst is. Het betekent ook dat nadrukkelijk aandacht nodig is voor identiteitsvraagstukken en voor omgang met recente geschiedenis. Sinds een aantal jaren bestaat een toegenomen belangstelling voor de culturele en geschiedkundige canon. Zo werd in het advies van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur *Erfgoedbeleid en het verhaal over de geschiedenis van de stad* (augustus 2006) gepleit voor samenstelling van een stadshistorisch canon. En in oktober 2006 heeft de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon een (cultuur)historische canon gepresenteerd die te zien is op website www.entoen.nu. Deze toegenomen belangstelling heeft mede te maken met identiteitsvraagstukken die samenhangen met in dit advies genoemde ontwikkelingen, zoals migratie en globalisering. Immers, confrontatie met verschillende culturen roept de vraag op wat 'je eigen cultuur' is: wie ben je en wat weet je van je eigen achtergrond? Canons zijn bedoeld om een gezamenlijke richtlijn vast te stellen, maar bovendien van waarde omdat door het uitspreken van de canon discussie mogelijk wordt.

Opleidingen

Rotterdam beschikt over een groot aantal kunstopleidingen, op verschillende niveaus en voor verschillende kunstdisciplines en van goede kwaliteit. Dit opleidingsaanbod is bovendien sterk internationaal georiënteerd. De Rotterdamse opleidingen hebben ruime ervaring in internationaal werken. Hun internationale relaties kennen vaak al een lange geschiedenis en zijn stabiel. De opleidingen hebben -vooral met Europese partners- effectieve programma's ontwikkeld en hebben een aantal substantiële belemmeringen weg weten te nemen (bijvoorbeeld door aansluiting van beoordelings-systemen). Rotterdamse culturele instellingen kunnen gebruik maken van de ruime ervaring en het netwerk van deze opleidingen.

Ter illustratie van de internationale werkwijze van Rotterdamse opleidingen: de Erasmus Universiteit biedt bijvoorbeeld het internationale Masters Programma Cultural Economics and Cultural Entrepreneurship aan. Dit trekt internationale studenten naar Rotterdam. Internationale uitwisseling van Nederlandse studenten naar het buitenland wordt ook nadrukkelijk gestimuleerd. Ook Codarts (conservatorium en dansacademie) en de Willem de Kooning Academie (kunstacademie voor visuele kunsten) leiden veel buitenlandse studenten op. Deze opleidingen hebben een actief internationaal netwerk met opleidingen en kunstinstellingen in het buitenland. Met buitenlandse partners worden samenwerkingsprogramma's uitgevoerd. De mobiliteit van studenten en medewerkers worden met deze programma's en met goede faciliteiten gestimuleerd. Verder gaat een deel van de afgestudeerde kunstenaars na hun opleiding in het buitenland

---

¹⁸ Bijvoorbeeld European Network of Art Organisations for Children and Young People: www.eunetart.org en de Informal European Theatre Meeting: www.ietm.org

werken. Dat is geen verlies voor Rotterdam: mensen die opgeleid zijn in Rotterdam en in het buitenland werken zijn ambassadeurs voor de stad.

Nationale culturele instituten

In Rotterdam zijn de culturele instituten Alliance Francaise en het Goethe Instituut gevestigd. De combinatie van internationale oriëntatie, grote, actieve netwerken en aandacht voor vraagstukken rond culturele identiteit en burgerschap, maken deze instellingen tot interessante samenwerkingspartners voor Rotterdamse culturele instellingen. Deze instellingen hebben niet alleen sterke netwerken in het land dat zij vertegenwoordigen, door wereldwijde vestigingen van de Alliances en de Goethe Instituten is hun netwerk even wereldwijd.

Verder zouden Rotterdamse culturele organisaties beter gebruik kunnen maken van de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland, zoals de Nederlandse instituten in Rome, Parijs en Jakarta en het Nederlands-Vlaams cultuurhuis deBuren in Brussel. Ook kunnen de cultureel attachés op verschillende ambassades wereldwijd worden benaderd bij samenwerkingen in het betreffende land. Overigens blijkt dat de Nederlandse cultureel attachés op buitenlandse ambassades slecht op de hoogte zijn van het Rotterdamse culturele aanbod. De Rotterdamse cultuursector zou het initiatief kunnen nemen om in samenwerking met de SICA een bezoek te organiseren van deze attachés aan Rotterdam. De attachés komen met zekere regelmaat gelijktijdig naar Nederland voor overleg. Dit zou eens in Rotterdam -in plaats van Amsterdam of Den Haag- georganiseerd kunnen worden.

Europese wet- en regelgeving

Zonder ons illusies te maken over beïnvloedbaarheid en tempo van Europese processen, kunnen we bijdragen aan verbetering door vanuit Rotterdam helderheid te bieden over de lokale noden en kansen in relatie tot Europees beleid. Daarmee bereiken we meer dan wanneer we 'Europa' de schuld blijven geven van alles wat ons wetgevingstechnisch belemmert.

Alle kunstdisciplines hebben te maken met internationale en Europese regelgeving. Zelfs als zij niet internationaal werken. Afspraken over copyrights, bruikleen, verblijfsvisa en arbeidsvoorwaarden worden voor een belangrijk deel op internationaal niveau gemaakt. De gevolgen van deze wet- en regelgeving zijn vaak ingrijpend voor lokale culturele organisaties en kunstenaars. Het is belangrijk te tonen waar deze regelgeving belemmerend werkt. Immers, het blijkt op rijksniveau niet altijd eenvoudig goed op de hoogte te zijn van hetgeen in de praktijk -in de steden- gebeurt. Tegelijk zijn het wel de rijksambtenaren en -bestuurders die op Europees niveau afspraken maken met bindende werking voor de lokale praktijk.

Regelgeving maakt het soms buitenproportioneel kostbaar of onmogelijk een bepaald werk te tonen of een buitenlandse podiumkunstenaar voor een volgend project aan te nemen. De lokale culturele sector heeft nauwelijks instrumentarium om besluitvorming hieromtrent te beïnvloeden. De verwachting dat het effect van stedelijke lobby gering zal zijn, moet niet de reden zijn geen inspanning te doen ten aanzien van wet- en regelgeving die de culturele sector raakt. De Europese Unie heeft volgens artikel 151 de taak culturele diversiteit en verscheidenheid te respecteren en te stimuleren. Een enkele organisatie of kunstenaar is meestal niet bij machte te protesteren wanneer deze door internationale regelgeving in het geding raakt. Vanuit de gemeente valt dat wel aan te kaarten, zowel in de richting van de nationale overheid, als rechtstreeks bij instellingen van de Europese Unie.

4 Gemeentelijk internationaal cultuurbeleid

Inleiding

Culturele organisaties en individuele kunstenaars maken in hun beleid of activiteitenplannen volop ruimte voor internationaal werken. Deels expliciet, bijvoorbeeld door een buitenlandse tournee te plannen of een internationale coproductie te initiëren en deels impliciet, doordat het beleid gelegenheid creëert te participeren in het internationale kunstenveld. Kunstenaars en culturele organisaties zullen dit blijven doen. Echter, zeggen dat overheidssteun dus niet nodig is, is hetzelfde als op basis van het succes van het Nederlandse bedrijf TomTom zeggen dat verdere investering in de Nederlandse kenniseconomie overbodig is.

De gemeente Rotterdam voert kunst- en cultuurbeleid vanuit een visie op de waarde van kunst en cultuur voor de stad. Constateren dat internationaal werken voor deze sector fundamenteel is, betekent dat de gemeentelijke overheid zou moeten tonen op welke wijze zij dit erkent, steunt en stimuleert. Het huidige gemeentelijke beleid is qua uitvoering niet slecht, maar qua aard en omvang ontoereikend. In dit hoofdstuk wordt beknopt weergegeven wat de gemeente Rotterdam nu biedt op het gebied van internationaal cultuurbeleid.

dienst Kunst en Cultuur

De dienst Kunst en Cultuur beschikt over een subsidiebudget van 73.000 euro voor internationale culturele contacten/uitwisselingen in andere landen door Rotterdamse kunstinstellingen. De bijdrage per aanvraag is maximaal 9000 euro en is bestemd voor directe projectkosten. Bij de afweging staat het artistieke doel van de uitwisseling voorop. Het budget is van beperkte omvang, maar blijkt een middel met toegevoegde waarde. Het budget schept de mogelijkheid met relatief kleine bijdragen effectieve steun te verlenen aan internationale initiatieven die voor kunstenaars en culturele organisaties grote betekenis hebben in hun artistieke ontwikkeling. Overige flexibele projectsubsidies zijn in beginsel niet bestemd voor internationale culturele activiteiten.

De dienst Kunst en Cultuur reguleert ook de meerjarige subsidies in het kader van het Cultuurplan. De mate waarin Rotterdamse culturele organisaties hun subsidie in het kader van het Cultuurplan 2005-2008 inzetten voor internationaal werken varieert. De Cultuurplanbijdrage (van de gemeente Rotterdam en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) is primair bestemd voor lokaal aanbod met lokale en nationale betekenis. Die lokale en nationale betekenis zou echter gering zijn, als het gros van de instellingen niet zo internationaal georiënteerd zou zijn. Stel je maar eens voor wat de kwaliteit van de tentoonstellingen van Boijmans Van Beuningen zou zijn, als geen kunstwerken uit andere landen getoond en geen internationale coproducties gerealiseerd zouden worden en hoe beperkt de landelijke voorbeeldwerking van de Rotterdamse Schouwburg zou zijn als zij het festival De Internationale Keuze niet zou realiseren en als zij de Vlaamse topkwaliteit op het gebied van dans en toneel niet zou programmeren. Productie-organisaties hebben echter vaak moeite met het vinden van budget voor internationale activiteiten. Hun reguliere budget biedt weinig ruimte om in te springen op mogelijkheden die zich op kortere termijn voordoen, omdat het krappe budget noodzakelijk is voor realisatie van de geplande producties. Zij zijn afhankelijk van fondsbijdragen en gemeentelijke steun (uit het kleine budget voor internationale culturele contacten/uitwisselingen van de dienst Kunst en Cultuur of van de afdeling

Externe Betrekkingen). Dat lijkt niet dramatisch. Echter, het bemoeilijkt het voeren van beleid op het terrein van internationale samenwerking. Procedures van fondsen kennen namelijk een lange doorlooptijd. En er is weinig inzicht in de vraag of en de mate waarin zicht is op gemeentelijke steun. Gevolg is dat organisaties grote risico's aangaan als zij ingaan op een uitnodiging tot internationale coproductie of andere internationale samenwerking. Zij starten de samenwerking, terwijl zij nog niet weten of de financiering rondkomt. Het alternatief is dat zij deze kansen niet grijpen. Het is gewenst dat Rotterdamse culturele organisaties, die binnen hun reguliere beleid ruimte maken voor internationale samenwerking, steun en stimulans blijven of gaan ontvangen van de gemeentelijke overheid. De gemeente Rotterdam zou in haar besprekingen over de Cultuurplanperiode 2009-2012 ook op rijksniveau duidelijk moeten maken dat internationaal cultuurbeleid nadrukkelijker onderdeel moet zijn van regulier beleid, niet als extra activiteit, maar als deel van de basisactiviteiten.

De dienst Kunst en Cultuur realiseert het Rotterdamse 'huis voor de culturele dialoog', dat vanaf 1 januari 2007 functioneert, waarschijnlijk als Kosmopolis Rotterdam. Ook Stichting Kosmopolis, het landelijk secretariaat, is vanaf 1 januari 2007 gevestigd in Rotterdam¹⁹. Kosmopolis Rotterdam; huis voor de culturele dialoog, zal culturele programma's realiseren waarin de dialoog tussen culturen centraal staat. Vanuit dit huis zal de samenwerking met herkomstlanden worden versterkt en verdiept. Intercultureel en internationaal werken zullen vanzelfsprekende uitgangspunten zijn bij de activiteiten van dit huis. In het eerste hoofdstuk van dit advies werd gesproken over het aanspreken van de transnationale creatieve synergie van kunstenaars met een migratie achtergrond. Dit initiatief zal daartoe mogelijkheden bieden, op concrete wijze overigens, bijvoorbeeld door structurele relaties op te bouwen met kunstopleidingen in herkomstlanden en door artists in residence uit verschillende disciplines en met verschillende culturele achtergronden in Rotterdam intensief te laten samenwerken met lokale kunstenaars en hun werk samen te brengen op podia en in exposities.

Externe Betrekkingen - bestuursdienst

De afdeling Externe Betrekkingen richt zich vooral op West-Europese stedennetwerken, (vooral Oost-Europese) zustersteden, partnersteden en zusterhavens²⁰, herkomstlanden en economisch belangrijke relaties. Ook de afdeling Externe Betrekkingen heeft een budget voor internationale culturele activiteiten. Het gaat voornamelijk om vergoeding van reiskosten (met een maximum van 5000 euro) voor activiteiten die betekenis hebben voor de stad. Incidenteel zet de afdeling ook budgetten uit het 'jumelage(zustersteden)beleid' in voor internationale culturele activiteiten. Dit houdt bijvoorbeeld in dat steun kan worden geboden aan bijzondere internationale culturele activiteiten die de inhoud en uitstraling van Rotterdam op een sterke manier neerzetten of dat een Rotterdamse (dans)groep door de afdeling wordt gevraagd een voorstelling te realiseren in een zusterstad, tijdens een ontmoeting van bestuurders en zakenpartners uit beide steden. Ten aanzien van internationaal cultuurbeleid gaat de aandacht vanuit de afdeling Externe Betrekkingen primair uit naar relaties met zustersteden en herkomstlanden. De afdeling heeft echter een directe

---

¹⁹ Dit landelijk secretariaat zorgt voor coördinatie tussen de huizen in de vier grote steden. Ook stelt het bovenstedelijke en internationale programma's op in of in samenwerking met de vier steden.

²⁰ De zustersteden van Rotterdam zijn Baltimore, Boergas, Keulen, Constanta, Dresden, Esch-sur-Alzette, Gdansk, Havana, Rijsel, Luik, Sint-Petersburg, Sjanghai en Turijn. De partnersteden van Rotterdam zijn: Antwerpen, Bazel, Bratislava, Budapest, Duisburg, Durban, Hull, Jakarta, Neurenberg, Osaka, Oslo en Praag. De zusterhavens van Rotterdam zijn: Kobe, Tokio, Seattle en Pusan.

relatie met Rotterdamse culturele organisaties die internationaal werken, ook als dat in andere gebieden is. Die directe relatie is voor de afdeling belangrijk. Het zorgt er voor dat snel en maatgericht gewerkt kan worden.

In het verleden werd vanuit de toenmalige afdeling Culturele Zaken deel genomen aan het Culture Forum van het stedennetwerk Eurocities²¹. Dit stedennetwerk heeft diverse fora, bijvoorbeeld het Economics Forum en het Social Affairs Forum. Rotterdam is lid van dit netwerk en participeert in een aantal fora. Noch de dienst Kunst en Cultuur, noch de afdeling Externe Betrekkingen participeert op dit moment echter in het Culture Forum. Gezien voortschrijdende Europese samenwerking en agendering in dit Culture Forum van onderwerpen als migratie, interculturele dialoog en digitalisering/globalisering acht de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur deelname aan dit Forum gewenst.

Ten behoeve van Europese Zaken kent de gemeente Rotterdam geen helpdesk voor culturele organisaties en kunstenaars. Wel kent de bestuursdienst een coördinatiewerkgroep voor Europese activiteiten. Ook is er in Brussel een G4 kantoor, waar een afgevaardigde van elk van de vier grote steden zorg draagt voor goede relaties tussen Europese instellingen en de G4. Op dit G4 kantoor is veel kennis over Europa, maar door onbekendheid met het fenomeen maken weinig Rotterdamse organisaties hier gebruik van.

Rotterdam Marketing- internationale stadspromotie

Het belangrijkste doel van Rotterdam Marketing is: meer toeristen en zakelijke bezoekers uit Nederland en uit het buitenland verleiden om naar Rotterdam te komen. De stichting Rotterdam Marketing omschrijft haar verantwoordelijkheid als volgt: "het stimuleren van het gebruik van het vrijetijdsaanbod en het zakelijk toeristische aanbod, het stimuleren van de omzet, gegenereerd door de gebruikers van het vrijetijdsaanbod en het zakelijk toeristische aanbod en het stimuleren van het verbeteren van het imago van de stad, specifiek gericht op het imago van het vrijetijdsproduct en het zakelijk toeristische product van Rotterdam"²². Op internationaal niveau betekent dit bijvoorbeeld dat Rotterdam Marketing in België en Duitsland aandacht vraagt voor mogelijkheden en aanbiedingen voor een winkelweekend of een cultureel weekend in Rotterdam. Hiertoe worden afspraken gemaakt met de toeristische branche in die landen. Rotterdam Marketing heeft het culturele aanbod hard nodig: als er een internationaal aansprekend cultureel evenement is (zoals in 2005 de Dali-tentoonstelling in Boijmans Van Beuningen), is het veel eenvoudiger bezoekers uit het buitenland te trekken. Rotterdam Marketing constateert twee gebreken in de culturele sector die promotie en samenwerking bemoeilijken. Ten eerste beschikken de meeste Rotterdamse culturele organisaties niet of nauwelijks over budget voor internationale promotie. Rotterdam Marketing werkt op basis van 50/50 matching. Resultaat is dat Rotterdam Marketing minder investeert in internationale culturele promotie dan zij zou willen. Het tweede gebrek is het niveau van internationale faciliteiten van Rotterdamse culturele instellingen. Zo beschikt een aantal Rotterdamse musea nog niet over Engelstalige of Franstalige audiotours. De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur acht investering hierin wenselijk, maar ziet in dat te maken kosten niet altijd in verhouding staan tot het aantal buitenlandse toeristen. Een kip en ei discussie ontstaat: het aantal buitenlandse bezoekers zal niet snel groeien als de instelling daar niet op toegerust is, maar de investering

---

²¹ Zie www.eurocities.org

²² Zie www.rotterdam.info/over

loont niet zolang het aantal bezoekers laag blijft. De culturele sector zou daarom zelf moeten inventariseren welke aanpassingen op dit terrein noodzakelijk zijn.

Rotterdam Marketing beschikt over veel promotiemateriaal in Engels (en Frans en Duits), waarin ruime aandacht is voor het Rotterdamse vrijetijdsaanbod en ook voor cultuur, zij het vooral voor de grote publiekstrekkingen. Rotterdam Marketing reageert positief op de suggestie te komen tot een internationale culturele kwaliteitsgids of een tweewekelijkse Engelstalige gids, vergelijkbaar met de Time Out (Londen en New York) en Pariscope (Parijs) Wel zouden Rotterdamse culturele instellingen hierin zelf ook moeten investeren.

Med Urbs Vie

Op initiatief van de gemeente Rotterdam ging in 1992 het uitwisselingsprogramma Med Urbs Vie van start. Het programma beoogde het verbreden van de kennis over hedendaagse kunst- en cultuur in de landen Marokko, Egypte en Turkije en met deze landen meer professionele culturele samenwerking te creëren. De nadruk lag op beeldende kunst en theater. Uitvoering van het programma lag bij de toenmalige Rotterdamse Kunststichting. Op projectniveau werd samengewerkt met een scala van Rotterdamse culturele organisaties, waar onder het Onafhankelijk Toneel en Theater Zuidplein. Na de eerste fase werd het programma voortgezet met steun uit Europese cultuurprogramma's. Ervaringen met dit programma zijn beschreven in het artikel *Kind aan huis in Casablanca, schoorvoetend naar Istanbul*, gepubliceerd in Boekmancahier 53²³. Toen Europese steun wegviel, is het programma niet actief voortgezet. De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur adviseert Kosmopolis Rotterdam, huis voor de culturele dialoog, om in samenwerking met eerdere betrokkenen voort te bouwen op deze ervaringen en een nieuwe impuls te geven aan Med Urbs Vie.

5 Gewenst internationaal cultuurbeleid

Inleiding

Migratie, globalisering, Europese eenwording en streven naar economische en artistieke ontwikkeling bieden motivatie voor het voeren van een actief en consistent internationaal cultuurbeleid. De Rotterdamse culturele infrastructuur is in relatie tot andere Europese steden kwalitatief sterk, redelijk compleet en op een aantal fronten behoorlijk internationaal georiënteerd. Het bestaande internationale cultuurbeleid vanuit culturele organisaties, dienst Kunst en Cultuur, afdeling Externe Betrekkingen en Rotterdam Marketing moet worden voortgezet. Uit het gemeentelijk internationaal cultuurbeleid spreekt echter geen gerichte ambitie. Het bestaande beleid is waardevol, maar niet meer dan een minimum. Rotterdam kan als één van de vier grote steden, met een zeer diverse culturele samenstelling, in een context van mondialisering en Europese samenwerking én met nadrukkelijke economische ambities niet volstaan met beleid dat bestaat uit speldenprikjes, hoe accuraat die prikjes ook gegeven worden.

Gesprekspartners (ook degenen die spreken vanuit een bovenstedelijke visie zoals George Lawson en Henk Pröpfer) zijn van mening dat Rotterdam de stap zou moeten durven nemen bestuur en cultuursector dichterbij elkaar te brengen en gezamenlijke ambities te doen nastreven. Klinkt abstract, maar

---

²³ *Kind aan huis in Casablanca, schoorvoetend naar Istanbul; bijna 10 jaar Rotterdamse ervaring met herkomstlanden*, auteur T. Strous, Boekmancahier 53, 2002

in concreto gaat het om direct contact tussen gemeentebestuur en kunstwereld. Anno 2006 moege duidelijk zijn dat het op Thorbecke geschoeide adagium van nonbemoeienis met inhoud van kunst vanuit de overheid, herinterpretatie behoeft. Thorbeckes ideeëngoed laat wel degelijk ruimte voor formulering van een gezamenlijk streven vanuit kunstwereld en overheid. Hierbij is het de overheid die kaders schetst en instrumenten kiest en de kunstsector die artistieke keuzes maakt. De autonomie van de kunstsector staat hierbij niet ter discussie. Samen zouden gemeentebestuur en kunstsector moeten komen tot onorthodoxe maatregelen ten behoeve van een internationale en inspirerende stedelijke cultuur. Zowel in het college van B en W als in het Directeurenoverleg, zou internationaal cultuurbeleid hoog geagendeerd moeten worden.

Aan het Rotterdamse gemeentebestuur en directies van Rotterdamse culturele organisaties worden de volgende voorstellen ter overweging gegeven:

Verleid internationale makers

Maak Rotterdam aantrekkelijk als tijdelijke residentie of als permanente vestigingsstad voor makers uit de hele wereld. Kort door de bocht gezegd doe je dit door alle andere aanbevelingen uit dit advies over te nemen. Immers: een stad met een aantrekkelijk imago is verleidelijk. In de praktijk blijken kunstenaars hun overwegingen echter ook op heel basale gronden te maken: wat biedt de stad aan faciliteiten en wat kost mij dat? Hier ligt een kans voor Rotterdam. Immers: ruimte is in Rotterdam minder schaars en prijzig dan in vele andere steden. Rotterdam zou zich nadrukkelijker moeten presenteren als stad waar betaalbare woon- en werkruimte beschikbaar is. Het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting en de dienst Kunst en Cultuur zouden hierin moeten samenwerken. Aanwezigheid van internationale makers en kunststudenten in de stad verhoogt direct het internationale creatieve klimaat. Makers die hier blijven versterken de Rotterdamse creatieve sector en makers die weer vertrekken hebben een relatie gelegd met de stad die van blijvende waarde is.

Maak recente geschiedenis zichtbaar

Zorg voor een actieve en actuele benadering van de Rotterdamse geschiedenis. Door bijvoorbeeld de recente geschiedenis van hip hop in Rotterdam bloot te leggen, toon je gelijktijdig de internationale lijnen waarlangs deze artistieke ontwikkeling plaatsvond. Welke mensen speelden een rol in de ontwikkeling van hip hop in Rotterdam en door wie werden zij beïnvloed? Beschrijving van deze geschiedenis heeft sociaal-culturele en historische waarde en toont op welke manier Rotterdam een internationaal knooppunt is. Het maakt inzichtelijk dat Rotterdam niet alleen op het niveau van havenactiviteiten een internationale rol speelt.

Gebruik verhalen van Rotterdammers

Intensiveer de aandacht voor verhalen van Rotterdammers. Dat Rotterdam meer dan 160 nationaliteiten kent, betekent niets zolang je de verhalen van deze Rotterdammers niet zichtbaar maakt. De verhalen van al die mensen geven inhoud aan de internationale identiteit van de stad. Onderwijsinstellingen en culturele organisaties, zoals het Wereldmuseum²⁴, doen al veel op dit gebied, maar het effect vervliegt vaak als het project of de tentoonstelling is afgelopen. Er is veel meer mogelijk. Zo kunnen de

---

²⁴ Een voorbeeld hiervan is de succesvolle tentoonstelling 'Rotterdammers' in het Wereldmuseum, nog te zien tot en met augustus 2007

verhalen strategisch gebruikt worden bij ontwikkeling van stadsgebieden: verhalen over de recente geschiedenis van een buurt kunnen richting geven bij aan projectontwikkeling van deze omgeving. Kosmopolis Rotterdam, huis voor de culturele dialoog, kan hierin een actieve rol spelen.

Creëer een gezamenlijke agenda

Er gebeurt zoveel en we weten zo weinig van elkaars internationale activiteiten. Dat op dit moment gelijktijdig artists in residence actief zijn in Rotterdam (bijvoorbeeld beeldend kunstenaars via het Centrum Beeldende Kunst, schrijvers via Poetry International en theatermakers via Lantaren/Venster) weten we niet of alleen bij toeval. Als je het weet, kan je meer gebruik maken van hun aanwezigheid. De buitenlandse kunstenaars blijken daar vaak zeer ontvankelijk voor omdat zij op werkbezoek zijn en de voorkeur geven aan inspirerende contacten boven eenzame avonden in Rotterdam. Eén van de Rotterdamse culturele organisaties zou permanent bij kunnen houden welke Rotterdamse instellingen in het buitenland actief zijn en welke buitenlandse kunstenaars en organisaties in Rotterdam actief zijn. Dit maakt samenwerking met gemeentelijke instellingen of het bedrijfsleven ook makkelijker, omdat een bedrijf bijvoorbeeld in één oogopslag kan zien dat een Rotterdamse toneelgroep net in Moskou is, als het daar een zakelijk bezoek brengt.

Realiseer een goede internationale cultuurbrochure

Investeer gezamenlijk (vanuit culturele organisaties en de gemeente Rotterdam) in een kwaliteitsbrochure over het Rotterdamse kunst- en culturaanbod. Het ligt zo voor de hand, maar het ontbreekt. Rotterdam Marketing biedt Engelstalige toeristische gidsen gericht op het brede vrije tijdsaanbod. Waardevol, want daarmee kunnen een groot aantal bezoekers uit de buurlanden bereikt worden. Daarnaast is echter behoefte aan een hoogwaardige cultuurbrochure voor professioneel gebruik. Zo'n brochure toont de ambitie van de stad en draagt bij aan het imago van de stad. Het maakt zichtbaar dat in Rotterdam topkwaliteit te vinden is en dat hier artistiek belangwekkende ontwikkelingen gaande zijn. Het laat zien dat Rotterdam een interessante vestigingsplaats of samenwerkingspartner is. Aansluitend op deze hoogwaardige brochure zou een Engelstalige website met een uitstraling van hetzelfde niveau gecreëerd moeten worden. Goed materiaal is goede PR. In tal van gevallen bruikbaar, bijvoorbeeld bij lobby op Europees niveau en om te verstrekken aan de Nederlandse cultureel attachés op buitenlandse ambassades²⁵.

Creëer een helpdesk voor internationale zaken

Culturele organisaties geven aan behoefte te hebben aan een helpdesk (of op zijn minst een contactpersoon) voor internationale zaken, vanuit de gemeente. De organisaties missen een aanspreekpunt. Op landelijk niveau kunnen zij terecht bij Media Desk en SICA, beiden gevestigd te Amsterdam²⁶. Op gemeentelijk niveau zoeken zij echter zelf hun weg. Gevolg is dat zij slecht geïnformeerd zijn over gemeentelijke internationale relaties en activiteiten. Andersom bestaat bij de gemeente onvoldoende inzicht in de internationale relaties en activiteiten van de culturele organisaties.

---

²⁵ Overwogen kan worden zo'n brochure te realiseren in samenwerking met andere sectoren. Zo hebben de gemeenten Den Haag en Utrecht vrij recentelijk nieuwe gemeentelijke brochures laten maken ten behoeve van internationale samenwerking, waarbij cultuur als nadrukkelijke internationale ambitie wordt weergegeven

²⁶ Media Desk geeft informatie en advies over Europese fondsen en voorzieningen voor de audiovisuele sector, onder meer over het Media Plus programma van de Europese Unie, zie www.mediadesk.nl Stichting Internationale Culturele Activiteiten verzorgt bezoekersprogramma's, realiseert landenbijeekkomsten en geeft advies via de helpdesk, onder meer over programma Cultuur 2000 zie www.sica.nl

De helpdesk zou aan culturele organisaties informatie kunnen bieden over Europese wet- en regelgeving, internationale activiteiten vanuit andere sectoren en organisaties en netwerken en contactpersonen in het buitenland. Verder zou deze helpdesk informatie kunnen geven over Europese subsidiemogelijkheden. Immers, er zijn meer programma's dan Cultuur 2000 en Media Plus. Er zijn bijvoorbeeld programma's voor de jeugd en voor creatieve stadsontwikkeling. Hierbij moet benadrukt worden dat culturele organisaties veel te bieden hebben aan de gemeente: zij zijn niet alleen organisaties die zoeken naar financiële mogelijkheden buiten de eigen sector, zij zijn ook partijen die kunnen zorgen voor het aantrekken van Europese subsidies voor intersectorale projecten. Europese programma's die de creatieve industrie stimuleren zien bij beoordeling van aanvragen medewerking van culturele organisaties en kunstopleidingen bijvoorbeeld als een overtuigende factor. De helpdesk zou ondergebracht kunnen worden bij de dienst Kunst en Cultuur en kan starten door te beginnen met het aanwijzen van een contactpersoon voor internationale zaken.

Gebruik het G4-kantoor

De culturele sector blijkt het G4-kantoor in Brussel niet te kennen. Meer bekendheid van dit G4-kantoor bij Rotterdamse organisaties en voldoende capaciteit op dat kantoor in Brussel, zal leiden tot toenemend gebruik van deze intermediair naar de Europese instellingen. Rotterdamse culturele organisaties zouden het initiatief kunnen nemen om (in samenwerking met de te realiseren helpdesk) de Rotterdamse afgevaardigde van het G4-kantoor, eventueel samen met een aantal Nederlandse Europarlementariërs, uit te nodigen nader kennis te maken met de Rotterdamse culturele sector.

Participeer in het Culture Forum van Eurocities

Verder wordt hernieuwde deelname van Rotterdam aan het Culture Forum van Eurocities aanbevolen. Rotterdam is lid van dit stedennetwerk en het afhaken van Rotterdam in het Culture Forum werd door andere deelnemende steden opgemerkt. Het riep de vraag op of Rotterdam geen internationale ambities meer heeft. Een goed imago bij andere deelnemende steden moet natuurlijk geen hoofddoel zijn. Belangrijker is dat hier Europese initiatieven in een vroeg stadium ter sprake komen, dat het inzicht biedt in ontwikkelingen in de andere steden en dat het directe Europese contacten oplevert met als resultaat bijvoorbeeld dat gebruik gemaakt wordt van ervaringen in Manchester, Barcelona, Stockholm of Helsinki, dat sneller beschikt wordt over informatie rond nieuwe Europese programma's en dat eventuele samenwerkingspartners bij subsidieaanvragen met één e-mail gevonden zijn. De agenda van het Culture Forum was in het verleden niet altijd even indrukwekkend. Echter, sinds de toetreding van een groot aantal nieuwe Europese lidstaten in 2004 en met programma's als het Jaar van de Culturele Dialoog 2008 in het vooruitzicht is de relevantie voor deelname vergroot. Overigens zijn Den Haag, Utrecht, Amsterdam en Eindhoven actieve deelnemers aan het Culture Forum. Het is een kwestie van één medewerker drie keer per jaar drie dagen laten deelnemen: een relatief kleine investering.

Leg geen beperking op bij de keuze voor landen

Culturele organisaties kiezen autonoom en op basis van artistieke gronden voor samenwerking in het buitenland. Die vrijheid moet overeind blijven. Gemeentelijke sturing ten aanzien van de keuze van culturele organisaties en kunstenaars voor specifieke landen is niet gewenst.

Werk intersectoraal samen waar belangen samenvallen

Landen die interessant zijn op basis van culturele overwegingen zijn echter meer dan eens ook interessant vanuit breder perspectief, bijvoorbeeld vanuit economisch of sociaal oogpunt. Steden en gebieden in het buitenland die voor kunstenaars en culturele organisaties om artistieke redenen interessant zijn, zijn vaak landen in maatschappelijke, politieke of economische transitie of landen waar een culturele en menselijke band mee is, zoals herkomstlanden.

Wanneer de gemeente erkent dat het ontstaan van hedendaagse culturele relaties met herkomstlanden ook van waarde is voor haar sociale agenda, is het bijvoorbeeld zinvol dat zij dergelijke initiatieven ook vanuit sociaal beleid steunt. En landen in transitie, zoals Chili, Vietnam of Polen zijn bijvoorbeeld landen waar artistieke ontwikkeling plaatsvindt en waar ook nieuwe handelsrelaties mee kunnen worden gelegd. Gemeente, bedrijfsleven en de culturele sector kunnen gebruik maken van elkaars ervaringen en contacten in deze landen. Verder zijn Europese landen, in het bijzonder onze buurlanden België en Duitsland, voor de culturele sector niet alleen interessant in termen van artistieke inhoud, maar bijvoorbeeld ook in termen van afzetmarkt. Ook relaties met deze landen zijn voor de gemeente Rotterdam in verschillende opzichten van waarde. Meer samenwerking tussen de culturele sector en andere sectoren bij internationale samenwerking in landen waar belangen samenvallen, is gewenst.

Stel elk jaar een land centraal

Om stadsbreed publieke aandacht te vragen voor internationale culturele samenwerking zou Rotterdam elk jaar een specifiek land centraal kunnen stellen. In dat jaar zouden alle culturele organisaties en kunstenaars die internationaal (willen) werken extra kunnen investeren in samenwerking in dat land. Rotterdam Marketing, Rotterdam Festivals en de Rotterdamse culturele organisaties zouden hiertoe kunnen samenwerken. Met een relatief klein budget zal zo een boeiend programma en een interessante relatie met dat land worden opgebouwd.

6 Conclusies

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur adviseert de gemeente Rotterdam besef te tonen van de transnationale positie van Rotterdam: de stad als knooppunt op Europees en wereldniveau. Om te komen tot internationaal cultuurbeleid dat aansluit bij actuele internationale ontwikkelingen en dat recht doet aan economische, sociale en artistieke ambities van Rotterdam, moet het punt hoog op de agenda van het gemeentebestuur en het directeurenoverleg, alsook georganiseerd en direct contact tussen beiden.

Voortzetting van het bestaande internationale cultuurbeleid vanuit culturele organisaties, dienst Kunst en Cultuur, afdeling Externe Betrekkingen en Rotterdam Marketing is gewenst. Dit beleid is slechts een minimum. Wereldwijde ontwikkelingen en stedelijke ambities vereisen versterking van internationaal cultuurbeleid.

Erkenning dat kunst en cultuur effectieve middelen zijn bij de ontwikkeling en branding van Rotterdam als internationale en interculturele stad is noodzakelijk.

Gebruik van de 'transnationale creatieve synergie'²⁷ van Rotterdamse kunstenaars en culturele organisaties, met of zonder migratie achtergrond, vereist een op deze tijd toegesneden infrastructuur. Zo'n infrastructuur bestaat uit een combinatie van stedelijke faciliteiten en effectieve, internationale netwerken. De Rotterdamse faciliteiten op het terrein van kunst en cultuur zijn goed. Internationale relaties worden echter onvoldoende benut, ze blijven te vaak van individuele aard, er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van elkaars internationale ervaringen en contacten.

Het is gewenst dat Rotterdamse culturele organisaties, die binnen hun reguliere beleid ruimte maken voor internationale samenwerking, steun en stimulans (blijven of gaan) ontvangen vanuit de gemeentelijke overheid. De gemeente Rotterdam zou in haar besprekingen over de Cultuurplanperiode 2009-2012 ook op rijksniveau duidelijk moeten maken dat internationaal cultuurbeleid nadrukkelijker onderdeel moet zijn van regulier beleid, niet als extra activiteit, maar als deel van de basisactiviteiten.

Er zijn autonome artistieke redenen voor kunstenaars en culturele organisaties om in bepaalde landen samenwerking te zoeken. De gemeente moet daar niet sturend in optreden. Wel kunnen gemeente, de culturele en andere sectoren door wederzijds inzicht in beleid tot effectieve samenwerking op internationaal niveau komen: samenwerking in landen waar belangen samenvallen is gewenst.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur doet een aantal concrete voorstellen voor versterking van het Rotterdamse internationale cultuurbeleid. De meest pregnante voorstellen zijn:

- Verleid internationale makers: maak Rotterdam aantrekkelijk als tijdelijke residentie of als permanente vestigingsstad, door goede faciliteiten te bieden, waaronder betaalbare woon- en werkruimten.
- Gebruik verhalen van Rotterdamers: dat Rotterdam meer dan 160 nationaliteiten kent, betekent niets zolang je de verhalen van deze

---

²⁷ Term uit *Changing City Spaces: New Challenges to Cultural Policy in Europe*, onderzoeksrapport in opdracht van de Europese Commissie, uitgevoerd door 7 universiteiten, november 2005

Rotterdamers niet zichtbaar maakt. Kosmopolis Rotterdam, huis voor de culturele dialoog, kan hierin een actieve rol spelen.

- Creëer een helpdesk voor internationale zaken: deze helpdesk kan informatie bieden over Europese wet- en regelgeving, Europese subsidiemogelijkheden alsook over contactpersonen, organisaties en netwerken in het buitenland en over internationale activiteiten vanuit andere sectoren.

Bijlage overzicht gesprekspartners

Voorafgaand aan en tijdens het opstellen van dit advies is met vele mensen met diverse achtergronden, maar vooral werkzaam in de culturele sector, gesproken over internationaal cultuurbeleid en verwante onderwerpen. Met de volgende personen is in meer formele setting gesproken over de inhoud van dit advies:

George Lawson	directeur SICA
Bas Kwakman	directeur Poetry International
Arnout Nuijt	manager Externe Betrekkingen, gemeente Rotterdam
Nicolaus Schafhausen	directeur Witte de With
Carlie Janszen	manager Marketing en Communicatie, Rotterdam Marketing
Anouk Bänffer-van den Bergh	accountmanager leisure tourism, Rotterdam Marketing
Jan Zoet	directeur Schouwburg Rotterdam
Thomas Meijer zu Slochtern	CBK International
Henk Pröpfer	directeur Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds
Conny Janssen	artistiek leider Conny Janssen Danst
Mariëtte Dölle	programmacoördinator TENT.
Patrick van Mil	adjunct-directeur NAI
Ton Simons + Marja Wouters	artistiek en zakelijk leider Dance Works
Harry Hamelink	Motel Mozaique, Nighttown